

O'ZBEKISTON HUDUDIDA UCHROVCHI DORIVOR O'SIMLIKLARNING INSONLAR HAYOTIDA TUTGAN O'RNI

Ko'charova Nigora Abdig'aniyevna

Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani 15-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada O'zbekiston Respublikasi farmakologiyasi va tibbiyotida dorivor o' simliklarning roli va ahamiyati ko'rib chiqiladi. Dorivor o'simliklar-bu odamlar va hayvonlar kasalliklarining oldini olish va davolash uchun ishlatiladigan yovvoyi va madaniy o'simliklar.*

Kalit so'zlar: *flora, Abu Ali Ibn Sino, farmatsevtika, samaradorlik, tibbiyot.*

Dorivor o'simliklar odamlarga qadim zamonlardan beri ma'lum bo'lgan. Ibtidoiy xalqlar mahalliy florani o'zlashtirib, o'zlari uchun ko'plab foydali o'simliklarni, shu jumladan shifobaxsh yoki zaharli xususiyatlarga ega o'simliklarni topdilar [7].

Zamonaviy tibbiyot hali mavjud bo'lmagan qadimgi davrlarda odamlar o'zlarining kasalliklari va kasalliklarini davolash uchun turli xil o'simliklardan foydalanganlar. Sinov va xato orqali o'simliklarning dorivor xususiyatlari o'rganildi va ularning dorivor xususiyatlari aniqlandi. Shunday qilib, u o'z rivojlanishini boshladi.

Tibbiyot va dorivor o'simliklar haqida bilimlar to'planib, keyinchalik umumlashtirildi va tizimlashtirildi va avloddan-avlodga o'tdi. Uzoq vaqt davomida o'simliklar ko'plab kasalliklarni davolashning asosiy vositasi bo'lib kelgan. O'shandan beri ko'p vaqt o'tdi, ajdodlarning dorivor o'simliklar haqidagi bilimlari avloddan-avlodga o'tib, asta-sekin yo'qoldi. Odamlar farmatsevtika sanoati arsenalidan olingan mablag'lar bilan davolay boshladilar [3,4].

Zamonaviy farmatsevtika bozorida dorilarning taxminan 60-70% sintetikdir. Agar siz sintetik va o'simlik preparatlari o'rtasida taqqoslasangiz, unda ikkalasining ham kamchiliklari va afzalliklari aniqlanishi mumkin. Sintetik dorilarning afzalliklari-harakatning uzayishi, organlar va tizimlarga ko'proq tanlangan ta'sir, dozalashning aniqligi. O'simlik preparatlari kamroq kontrendikatsiyaga, yon ta'sirga ega, ular kopincha organizm uchun kamroq zaharli hisoblanadi [3].

O'zbekiston dunyo mamlakatlari orasida dorivor o'simliklardan foydalanish bo'yicha o'ziga xos tarixiy joy va obro'ga ega. Bizning ajdodimiz Abu Ali ibn Sino tibbiyotda dorivor o'simliklardan foydalanish samaradorligini amaliy jihatdan isbotladi. Uning noyob asarlari dunyo olimlari tomonidan tan olingan va bugungi kungacha qo'llanilmoqda [5].

O'zbekistonda farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish uchun yetarli xomashyo bazasi mavjud. Xususan, dorivor o'simliklarning 4500 turi o'sadi. Ulardan bugungi kunda 577 turdagi o'simliklar 100 turdagi dori-darmonlarni ishlab chiqarish uchun ishlatiladi. Umuman olganda, respublikada 51 ta farmatsevtika korxonasi dorivor o'simliklarni qayta ishlash bilan shug'ullanadi. O'zbekiston dorivor o'simliklardan

farmatsevtika preparatlarini ishlab chiqarish uchun ulkan salohiyatga ega. Dorivor flora chet elda katta e'tibor va talabga ega. Respublika har yili 5 ming eksport qiladi. 18,0 mln.dollar qiymatidagi tonna o'simlik dori xomashyosi va tayyor fitopreparatlar [2].

Mamlakatimizda yalpizning qora, osiyo suv,qalampir turlari bor. Yalpizning bargi va poyasining qaynatilgan damlamasidan tish og'rig'i, milk yalliglanishiga davbo bo'ladi. Abu Ali ibn Sino ichak og'riqlarini davolashda qabziyat ovqatni yaxshi hazm qilishda tavsiya etgan.Meda ichak yo'li spazmi sariq kasalligi vabo silda davolangan zamonaviy tibbiyotda yalpizning og'riq qoldiruvchi yalliglanishga qarshi kurashuvchi jigildon qaynashi qorin dam bo'lishida yordam beradi. Shuningdek safro haydovchi hamda jigarni tozalovchi angina gripp qiynayotgan bo'lsa yordam beradi.Yalpizning quritib qaynatilgan damlamasi ko'ngil aynishini oldini oladi.

O'smaning foydali xususiyatlari. O'smaning yangi uzilgan bargi istemol qilinsa sahr yani qandli diabet kasalligi bilan kasallangan odamlar har kuni ertalab istemol qilinsasahr pasayadi va oshib ketmaydi. O'smaning so'llitilgan bargidan olingan suvi soch kiprik qoshfa surtilsa to'kilishni oldini oladi. Qosh kiprikda kiprik va qosh biti bo'ladi. Shuning uchun qosh kipriklar to'kiladi. O'smaning suvi qosh kiprik bitlarini o'ldirish xususiyatiga ega. O'smaning suvi ko'zning ravshan va tiniq ko'rishini ta'minlaydi.

Davlatimiz rahbarining yuqoridagi qarori shifobaxsh giyohlarga oid bunday siyosati o'simlik turlarini munosib o'rganish, yo'qolib ketayotgan yovvoyi xoldagi dorivor o'simliklarni ximoya qilishni kuchaytirish o'quvchilarga o'simliklarga hurmat bilan munosabatda bo'lish va ularni chuqurroq o'rganish ma'sulyatini mamlakatimiz axliga ega tabobatni yo'lga qo'yish va o'simliklar tabiiy zaxiralarini yaratuvchi imkonini berdi. Bir so'z bilan aytganda bu soxaga berilayotgan e'tibor mamlakatimizning qimmatli dorivor o'simliklar bazasini yaratish va ulardan munosib foydalanish qayta ishlash bilan bogliq biznesni yo'lga qo'yish xalq tabobatining an'anaviy maxsulotlaridan samarali foydalanishga sharoit yaratmoqda.

Ushbu hujjatda mahalliy xomashyodan, xususan, dorivor o'simliklardan foydalanishni kengaytirish, aholiga sifatli dori vositalarini arzon narxlarda yetkazib berishni yaxshilash hisobiga farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarishni mahalliyashtirishni kengaytirish bo'yicha muhim vazifalar belgilab berilgan [1].

Yalang'och qizilmiya (o[^]euggshyu glakra) Respublikada katta xom ashyo texnik salohiyatiga ega, uning ildizlari va rizomlari ginseng bilan bir qatorda qadrlanadi.

O'zbekistonda yetishtirilgan va qayta ishlangan qizilmiyaning 70 foizdan ortig'i xorijga eksport qilinadi. Ko'p mamlakatlarda qizilmiya ildizi o'zining uyg'onish davrini boshdan kechirmoqda: jahon oziq-ovqat sanoati, farmakologik va kosmetika kompaniyalari uni juda ko'p miqdorda "Iste'mol qilmoqdalar".

Shunday qilib, dorivor o'simliklar zamonaviy farmakologiya va tibbiyotda aholining barcha qatlamlari uchun mavjud bo'lgan yuqori samarali, xavfsiz, keng

farmakologik ta'sirga ega o'simlik dori-darmonlarini yaratish va amaliyotga joriy etish nuqtai nazaridan katta rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "aholini dori vositalari va tibbiy buyumlar bilan ta'minlashni yanada yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-2647-son qarori 31.10.2016
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining farmatsevtika sanoatini 2025 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" gi qarori
3. Dorivor o'simliklar / / <http://nashicveti.ru/stati/statya-lekarstvennye-rasteniya>
4. Inson hayotidagi dorivor o'simliklar // <http://www.Lekarstvennye-rasteniya.info/lekarstvennye-rasteniya-v-zhizni-cheloveka/>
5. Musayev A. mamlakatimizda dorivor o'simliklar va ziravorlar plantatsiyalarda etishtiriladi // <http://uza.uz/ru/society/v-nashey-strane-lekarstvennye-rasteniya-i-pripravy-budut-vyr-14-09-2019>
6. Sidelnikov N. va dorivor o'simliklar va ularning ahamiyati / / "dukkakli va donli ekinlar" ilmiy-ishlab chiqarish jurnali, №2 (6) -2013 g 141-147
7. Dorivor o'simliklarning tabiiy resurslaridan oqilona foydalanish. Yovvoyi dorivor o'simliklarni himoya qilish, ko'paytirish. Atrof-muhit muammosini hal qilishda farmatsevt-farmakognostning roli// <https://studfile.net/preview>